

Magdalena Ickiewicz-Sawicka

Katedra Ekonomii i Nauk Społecznych
Wydział Zarządzania
Politechnika Białostocka

POGRANICZE SERBSKO-ALBAŃSKIE – KONFLIKT O KOSOWO

Republika Kosowa to najmłodsze państwo europejskie, które zostało powołane do życia w wyniku rozpadu Socjalistycznej Republiki Jugosławii. Niedawna integralna część składowa Serbii, funkcjonująca jako okręg autonomiczny, ogłosiła jednostronnie niepodległość 17 lutego 2008 r. Wydarzenie to uruchomiło międzynarodowy spór na temat dezintegracji współczesnych państw w wyniku separacji ich części składowych. Papierkiem lakmusowym tej dyskusji stała się secesja Kosowa, która otworzyła przysłowiową „puszkę Pandory” zawierającą liczne przykłady separatystycznych żądań zarówno narodów, jak i grup etnicznych nieposiadających własnego zorganizowanego aparatu władzy. Sprawa Kosowa podzieliła społeczność międzynarodową na te państwa, które uznały niepodległość tej dawnej serbskiej prowincji oraz na te państwa, które wyrażają sprzeciw wobec tego rodzaju praktyk. Punktem wyjścia rozważań na temat międzynarodowego uznania Kosowa jest jego status prawny.

Od 1999 r. Kosowo zarządzane jest przez międzynarodową administrację pod egidą Organizacji Narodów Zjednoczonych. Mandat ten wykonuje na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ 1244 (stwierdzającej we wstępie, że Kosowo jest integralną częścią Serbii do czasu ustaleń finalnych jego statusu). Prowincja pozostaje pod zarządem Tymczasowej Misji Administracyjnej Narodów Zjednoczonych w Kosowie (ang.: *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* – UNMIK) i władz Republiki Kosowa, z wyszczególnieniem kompetencji zarezerwowanych misji ONZ¹. Terytorium Kosowa ma pozostać pod nadzorem misji KFOR², która podlega wojskom NATO.

¹ Misja Tymczasowej Administracji Organizacji Narodów Zjednoczonych w Kosowie (ang. *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*) – misja ONZ w Kosowie, utworzona na mocy rezolucji S/RES/1244 Rady Bezpieczeństwa z dnia 10 czerwca 1999.

² G. Ciechanowski, *Polskie kontyngenty wojskowe w operacjach pokojowych 1990–1999*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 10–20.

Misja ONZ współdziałała w zarządzaniu Kosowem wraz z instytucjami lokalnymi, takimi jak zgromadzenie narodowe, rząd i prezydent³ (władza wykonawcza) Kosowa. W kompetencji UNMIK pozostają kwestie bezpieczeństwa, ustawodawstwa i spraw zagranicznych. W związku z tym administracja UNMIK została upoważniona do wystawiania mieszkańcom prowincji dokumentów uprawniających przekraczanie granicy. Od 24 lipca 2008 r. niniejsze dokumenty nie są już wydawane przez UNMIK, obowiązują paszporty Republiki Kosowa. Niemniej jednak nie są one uznawane przez wszystkich członków społeczności międzynarodowej. Jak do tej pory są respektowane przez niektóre państwa europejskie, ostatnio do tej grupy dołączyły Słowacja, Węgry, Łotwa, Rumunia, Grecja i Norwegia. UNMIK wystawiał również dowody tożsamości oraz tablice rejestracyjne pojazdów, które podobnie jak paszporty obowiązują w państwach, które uprzednio je uznały. Jeśli chodzi zaś o komunikację tradycyjną pocztą, to należy ją adresować, używając zwrotu „Kosowo (UNMIK)”. UNMIK stworzył także jednostkę policyjną, składającą się z członków głównych grup etnicznych (Albańczyków, Serbów, Romów i Bośniaków). W ramach działalności CARO⁴ (Biura Cywilnej Żeglugi Powietrznej w Kosowie) lotnisko w Prisztinie kontroluje cywilną przestrzeń powietrzną kraju, zaś przestrzeń wojskowa podlega KFOR.

Na podstawie konstytucji Republiki Kosowa siedzibą władz jest Prisztina. Konstytucja Republiki Kosowo została przyjęta 8 czerwca 2008 r., a weszła w życie 15 czerwca 2008 r. Składa się z 14 rozdziałów i 162 artykułów. Wicepremier kraju Hajredin Kuqi, prezentując w parlamencie projekt ustawy zasadniczej, podkreślił, że jego twórcy proponują obywatelom Kosowa „nowoczesną, krótką, jasną i zrozumiałą konstytucję, która będzie reprezentować wolę społeczeństwa”. Za przyjęciem konstytucji opowiedziało się 97 posłów ze 107 obecnych na sali. Kosowski parlament (alb. *Kuvendi i Kosovës*) liczy 120 miejsc, z czego 20 zostało przeznaczonych dla przedstawicieli mniejszości narodowych (10 miejsc dla Serbów, 4 miejsca posiadają Romowie oraz przedstawiciele dwóch albańskojęzycznych grup etnicznych – Ashkali oraz Egipcjan, 3 mandaty przysługują Bośniakom, 2 zaś reprezentuje mniejszość turecka oraz 1 mandat dla reprezentanta Gorańców⁵). Owa struktura parlamentu miała czynić

³ Pierwszym prezydentem samowwłażczej Republiki Kosowa był Ibrahim Rugowa (marzec 2002). Prezydent urodził się w 1944 r., a zmarł w 2006 r. Studiował filologię albańską, a później językoznawstwo w Sorbonie. W 1989 r. stanął na czele założonej przez niego Demokratycznej Ligi Kosowa, która walczyła o przyznanie Kosowu autonomii, odebranej przez prezydenta Jugosławii Slobodana Miloševića. Rugova uczestniczył m.in. w rozmowach pokojowych z 1999 r., które miały zakończyć ofensywę serbskich wojsk w Kosowie. W swojej działalności politycznej wyrzekał się używania przemocy. Był przeciwny działaniom albańskich partyzantów z Armii Wyzwolenia Kosowa, którzy walczyli zbrojnie z oddziałami Miloševića.

⁴ Patrz szerzej: www.caa-ks.org z dnia 8.09.2010.

⁵ Łukasz Kobeszko, Kosowo (uchwalono pierwszą konstytucję), www.psz.pl z dnia 8.09.2010.

zadość ogólnemu założeniu, że kosowska konstytucja akceptuje wielonarodowość⁶ i wieloetniczność Kosowa.

Uchwalenie i wprowadzenie w życie konstytucji Kosowa oraz uznanie międzynarodowe nowego państwa wywołało różne reakcje społeczności międzynarodowej. Jednostronne ogłoszenie niepodległości wywołało zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki w stosunkach międzynarodowych. Kluczowym zagadnieniem, wokół którego toczy się spór, to instytucja uznania międzynarodowego (w tym przypadku uznania Republiki Kosowa), która należy do teorii prawa międzynarodowego.

Społeczność międzynarodowa skłania się ku ostatniej hybrydowej teorii i stosuje ją w praktyce międzynarodowej, pomimo jej niedoskonałości i niespójności. Jednak wszystkie prezentowane teorie nie rozwiązują problematyki uznania nowo powstających państw. Na potwierdzenie tej tezy można przytoczyć wiele przykładów sporów międzynarodowych, a nawet konfliktów zbrojnych, wynikających z separatystycznych żądań narodów czy grup etnicznych proklamujących jednostronnie niepodległość określonego terytorium. Taka sytuacja dotyczy Republiki Kosowa, której powstanie wywołało liczne spory wśród członków społeczności międzynarodowej. Część państw utrzymuje, że zgodnie z prawem międzynarodowym Kosowo nie miało prawa jednostronnie ogłosić niepodległości, zatem *de iure* nadal pozostaje częścią Serbii. Inne państwa stają na stanowisku, że jednostronne ogłoszenie niepodległości nie było pogwałceniem norm prawa międzynarodowego, zatem Kosowo *de iure* nie pozostaje częścią Serbii. Generalnie zaś, według UNMIK, status Kosowa nie uległ zmianie i nadal pozostaje ono pod administracją międzynarodową.

Decyzje o proklamowaniu niepodległości odkładano wielokrotnie, ostatni raz kosowscy Albańczycy wstrzymali się z jej proklamowaniem, czekając na rozstrzygnięcie ostatnich wyborów w Serbii, licząc na wznowienie negocjacji; niemniej jednak premier Kosowa ostatecznie ustalił datę proklamowania niepodległości na dzień 17 lutego 2008 r. i w tym dniu została ona ogłoszona na mocy deklaracji niepodległości przez kosowski parlament⁷. Dokument został uchwalony przez parlamentarzystów pochodzenia albańskiego i innych grup etnicznych, kosowscy Serbowie nie stawili się podczas głosowania. Taki bieg wydarzeń został wymuszony w wyniku niepowodzenia międzynarodowych ustaleń dotyczących określenia statusu Kosowa. Rozwiązanie uregulowania niniejszego statusu zapro-

⁶ Termin „wielokulturowość” posiada wieloznaczny charakter. Może on być sprawozdawczy i wówczas stanowi konstatację istnienia różnych kultur na określonym obszarze, np. wielokulturowe państwo, wielokulturowy świat, wielokulturowy region. Z drugiej strony zaś, może odnosić się do sposobu prowadzenia polityki społecznej przez rządy państw, np. Europy Zachodniej. J. T. Hryniewicz, *Prawa człowieka w międzynarodowym kontekście kulturowym*, „Sprawy międzynarodowe” 2009, nr 3(LXII), s. 79.

⁷ Patr. szerzej: http://www.assembly-kosova.org/common/docs/declaration_indipendence.pdf

ponował były Prezydent Finlandii – Martti Ahtisaari, tworząc plan szerokiej autonomii Kosowa, która we współpracy z UNMIK, Unią Europejską oraz niektórymi z jej państw, miał być stopniowym uzyskaniem niepodległości tej prowincji. Plan Ahtisaariego⁸ proponował rozwiązania następujących kwestii:

1. Kosowo będzie obszarem praworządnym, opartym o trójpodział władzy, stworzonym z wieloetnicznego społeczeństwa i administrowanym według demokratycznych wzorców;

2. Kosowo uzyska własną konstytucję, symbole narodowe (hymn, flagę), oficjalnymi językami będą albański i serbski;

3. Kosowo będzie miało własne siły bezpieczeństwa, dysponujące lekką bronią, uprawnione także do kontroli granic;

4. Kosowo będzie miało prawo do negocjowania i podpisywania umów międzynarodowych oraz przystąpienia do organizacji międzynarodowych (ONZ, Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy);

5. Kosowo nie będzie miało roszczeń terytorialnych oraz nie będzie dążyło do połączenia się z innym państwem lub częścią jakiegokolwiek kraju (oczywiście chodzi tu o Albanię);

6. Kosowo pozostanie nadal pod nadzorem i kontrolą Narodów Zjednoczonych do czasu wprowadzenia i wypełnienia niniejszego planu, przy pomocy międzynarodowego przedstawiciela, który zostanie wyznaczony przez UE i zatwierdzony przez Radę Bezpieczeństwa ONZ;

7. Międzynarodowy przedstawiciel będzie odpowiedzialny za wprowadzenie planu w życie, będzie posiadał prawo podejmowania decyzji w kwestiach bezpieczeństwa, a także politycznych i cywilnych. W przypadku sprzeczności ustaw i decyzji rządu Kosowa z niniejszym planem, międzynarodowy przedstawiciel będzie miał prawo weta;

8. W celu zapewnienia realizacji planu oraz utrzymania pokoju i bezpieczeństwa zostaną rozmieszczone na terenie Kosowa wojska NATO;

9. Wprowadzenie niniejszego planu w życie zobowiązuje prezydenta Kosowa (w porozumieniu z parlamentem) do wyznaczenia komisji, która wraz z przedstawicielem międzynarodowym opracuje tekst konstytucji;

10. Konstytucja powinna zostać zatwierdzona przez Parlament i 9 miesięcy po wejściu planu w życie powinny zostać rozpisane wybory parlamentarne i samorządowe;

11. Kluczowym zagadnieniem planu jest ochrona praw i wolności etnicznych mniejszości narodowych (głównie Serbów), poprzez gwarancję reprezentacji ludności serbskiej we władzach państwowych i samorządowych, a także w administracji i policji;

⁸ 10 października 2008, „za jego ważne przedsięwzięcia, dążące ku rozwiązaniu konfliktów międzynarodowych, których to rozwiązania się podjął na kilku kontynentach na przestrzeni trzech dekad”, w tym konfliktów w Kosowie (Plan Ahtisaariego 2005–2008, negocjacje z 1999), Namibii i Aceh, były Prezydent Finlandii, Martti Ahtisaari, został laureatem Pokojowej Nagrody Nobla za rok 2008.

12. Plan przewiduje uzyskanie wysokiego stopnia kontroli we władzach miejskich na tych terytoriach Kosowa, gdzie Serbowie stanowią większość;

13. Plan przewiduje autonomię finansową mniejszości serbskiej, która będzie polegać na przyjmowaniu funduszy z Serbii;

14. Plan bierze pod ochronę serbskie obiekty kultu religijnego, które, od początku zaostrzenia konfliktu, są dewastowane i bezczeszczone przez kosowskich Albańczyków⁹.

Powyższy plan nie uzyskał całkowitej akceptacji wszystkich zważnionych stron. Kosowscy Albańczycy odrzucali go, ponieważ nie było w nim bezpośredniego zapisu o proklamowaniu niepodległości Kosowa, zaś Serbia i kosowscy Serbowie zdecydowanie przeciwstawiali się separacji ich prowincji. Republika Serbii nie zaakceptowała jednostronnej deklaracji niepodległości Kosowa, co potwierdziła poprzez jednogłośnie uchwałę parlamentu, stwierdzającą, że Kosowo stanowi integralną część państwa serbskiego. Decyzja parlamentu była zgodna z wolą narodu, który w ogólnonarodowym referendum z 2006 r. poparł większością głosów nową konstytucję zawierającą zapis o serbskim statusie Kosowa.

Niepodległość Kosowa została bardzo szybko uznana przez większość krajów UE, które nie zgłaszały wątpliwości co do niepodległości tego kraju. Generalnie Unia Europejska pozostawiła decyzję uznania Kosowa poszczególnym krajom członkowskim, niemniej jednak wiele z nich uzależniło swój akt uznania od stanowiska UE. Instytucja ta za pomocą dekretu z 18 lutego 2008 r. określiła wytyczne dla „Serbii włączając Kosowo zgodnie z definicją rezolucji nr 1244 RB ONZ”¹⁰. Owe wytyczne skierowane zarówno do Serbii, jak i do Kosowa są szczegółowo określone, a do ich realizacji zobowiązano organy rządowe obu krajów. W stosunku do Kosowa są to między innymi wytyczne dotyczące stworzenia norm prawnych umożliwiających integrację europejską, zaś w przypadku Serbii umowa stowarzyszeniowa określa, że Kosowo pozostaje terytorium pod administracją międzynarodową, nie określając jednoznacznie, czy stanowi integralną część Republiki Serbii.

Rzeczypospolita Polska uznała Kosowo 26 lutego 2008 r., siedem dni po kosowskiej deklaracji jako osiemnaste państwo świata, trzynasty członek NATO oraz dziesiąty członek UE w kolejności. Jednak uznaniu niepodległości Kosowa nie towarzyszyło jednocześnie uznanie paszportu Republiki Kosowa i nawiązanie stosunków dyplomatycznych niższej rangi¹¹.

Kwestia jednostronnej separacji Kosowa wzbudza wiele kontrowersji nie tylko w samej Serbii, ale także w innych państwach. Proklamowanie niepodległości tej prowincji jest interpretowane jako działanie niezgodne z Kartą Narodów Zjedno-

⁹ Tekst pochodzi z portalu Gazeta.pl – www.gazeta.pl. z dnia 02.02.2007; M. Ickiewicz-Sawicka, *Kosowo – Początek i koniec bałkańskiej tragedii*, [w:] *Wybrane problemy współczesnej polityki: aspekty teoretyczne i empiryczne*, red. K. Czerewacz, Białystok 2009, s. 207–225.

¹⁰ „Official Journal”, 19.03.2008, nr L 080, s. 0046–0070. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:080:0046:01:EN:HTML> odczyt z dnia 22.09.2010.

¹¹ Na temat rang dyplomatycznych patrz: T. Orłowski, *Protokół dyplomatyczny (ceremoniał i etykieta)*, Warszawa 2006, s. 77.

czonych, generalnie z zasadą nienaruszalności granic. Niepodległość Kosowa powoduje, pierwszą od 1945 r., zmianę dotychczasowych granic w Europie. Z drugiej strony zaś zasada nienaruszalności granic pozostaje w sprzeczności z inną zasadą prawa międzynarodowego, a mianowicie zasadą samostanowienia narodów¹².

Proklamowanie przez Kosowo niepodległości spotkało się z ostrą reakcją władz Serbii, które jednoznacznie potępiły ten akt, uznając go jednocześnie za działanie sprzeczne z prawem międzynarodowym. Na znak protestu zakomunikowały, że w takiej sytuacji są zmuszone do znacznego ograniczenia współpracy z misją Unii Europejskiej w Kosowie. Ponadto, prezydent Serbii zaapelował do całej społeczności międzynarodowej o pełne uszanowanie suwerenności terytorialnej i integralności Serbii oraz o zignorowanie jednostronnej secesji Kosowa.

Serbskie władze z żelazną konsekwencją drastycznie ograniczyły kontakty z nowo powstałym sąsiadem. W wyniku tych działań wprowadziły sankcje polityczne i gospodarcze wobec Kosowa oraz obniżyły rangę stosunków dyplomatycznych¹³ z państwami uznającymi Kosowo. Ponadto, zapowiedziały, że będą dążyły do utworzenia w Kosowie odpowiednich organów władzy państwowej i samorządowej obieranych przez kosowskich Serbów. Na poparcie tej tezy władze Serbii 11 maja zorganizowały, na terenach Kosowa w większości zamieszkałych przez Serbów, wybory zarówno parlamentarne (do parlamentu Serbii), jak i lokalne.

Generalnie, obecny status Kosowa nie jest jednoznaczny pod względem prawnym. Jednocześnie władzę w kraju sprawują organy powołane przez kosowskich Albańczyków (rząd, parlament) oraz UNMIK, który do tej pory nie zatwierdził jednostronnej proklamacji niepodległości przez Republikę Kosowa z dnia 17 lutego 2008 r. Nie zatwierdzono także nowej konstytucji, która weszła w życie 15 czerwca 2008 r. oraz ustaw o symbolach narodowych.

Praktyka zatwierdzania przez UNMIK kosowskich aktów prawnych wskazuje, że Kosowo przynajmniej do dnia 14 czerwca 2008 r. znajdowało się pod administracją międzynarodową, jednak z postępującą przewagą przejścia władzy przez lokalne struktury samorządowe. Sytuacja jednak uległa zasadniczej zmianie po ogłoszeniu niepodległości, ponieważ wszelkie akty prawne uchwalane przez Parlament Kosowa, wymagające zatwierdzenia przez UNMIK, zostały od tej chwili zatwierdzane przez prezydenta Kosowa. Specjalny przedstawiciel Sekretarza Generalnego ONZ w Kosowie *de facto* przestał posiadać uprawnienia w tym zakresie, z wyjątkiem tych części Kosowa, które w większości zamiesz-

¹² R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2005, s. 140–145. Samostanowienie narodów – prawo do swobodnego określania statusu politycznego, społecznego, gospodarczego oraz kulturowego, a także prawo do utworzenia własnego państwa lub połączenia się z państwem już istniejącym. Prawo międzynarodowe uznaje prawo do samostanowienia narodu tylko i wyłącznie, jeżeli jest ono zgodne z obowiązującym prawem lokalnym (np. z konstytucją) uznanego państwa, w którym ma się ustanowić. Zasada ta jest zgodna z Kartą Narodów Zjednoczonych oraz Aktem końcowym z Helsinek z 1975 r.

¹³ Na temat rang dyplomatycznych patrz szerzej: T. Orłowski, *Protokół dyplomatyczny...*, s. 77.

kuje ludność pochodzenia serbskiego, a Republika Kosowa nie ustanowiła w tym rejonie swojej administracji. Taki stan rzeczy wywołał sprzeciw władz Kosowa, które zinterpretowały niniejszy podział kompetencji jako wstęp do podziału kraju. Następstwem takiej sytuacji stały się opinie (głównie w Serbii, ale także w państwach UE), że podział Kosowa będzie optymalnym rozstrzygnięciem konfliktu wynikłego z proklamowania przez Kosowo niepodległości¹⁴. Przykład Kosowa stał się precedensem, który może uruchomić dalszy rozpad byłej Jugosławii. Dotyczy to głównie Bośni i Hercegowiny, a w szczególności Republiki Serbskiej w Bośni, której liderzy, jeszcze przed ogłoszeniem niepodległości Kosowa, zapowiedzieli, że jeśli rząd w Sarajewie uzna Kosowo, dokonają separacji. Oficjalnie zaś władze Bośni i Hercegowiny pozytywnie ustosunkowały się do uznania Republiki Kosowa z zastrzeżeniem, że sprawa legalności tej decyzji nie powinna być rozpatrywana przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości.

Poza separatystycznymi dążeniami w Bośni i Hercegowinie, podobne nastroje obserwuje się w okręgu Tetovo w Macedonii, okręgu Sandżak¹⁵ w Serbii oraz oczywiście regionu Kosowa zamieszkałego w większości przez Serbów. Jak już było wcześniej opisane, krajem, który nie uznał proklamacji niepodległości Kosowa była przede wszystkim Serbia, ale także Federacja Rosyjska i wiele innych państw mających wielonarodowy i wieloetniczny charakter, między innymi Azerbejdżan, Cypr, Gruzja, Hiszpania, Rosja i Sri Lanka. Kraje te borykają się z separatystycznymi dążeniami ich obywateli należących do innych niż większość narodowa grup narodowych i etnicznych. Zaniepokojenie jednostronną deklaracją niepodległości Kosowa wyraziły ponadto Argentyna, Białoruś, Boliwia, Kazachstan, Kirgistan, Laos, Mołdawia, Rumunia, Tadżykistan, Wenezuela i Wietnam.

Największym orędownikiem Serbii w sprawie Kosowa pozostaje Rosja, która zażądała zwołania Rady Bezpieczeństwa ONZ w sprawie Kosowa oraz anulowania decyzji władz Kosowa niezgodnej z rezolucją nr 1244 Rady Bezpieczeństwa ONZ, Kartą Narodów Zjednoczonych i Aktem Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Precedens Kosowa postanowiły wykorzystać rządy Abchazji i Osetii Południowej, które zwróciły się do Rosji, Wspólnoty Niepodległych Państw i ONZ z prośbą o uznanie ich niepodległości.

¹⁴ *UE i ONZ dzielą się Kosowem*, „Gazeta Wyborcza”, 28.11.2008, s. 12. UN’s Kosovo mission reorients field presence to non-Albanian ethnic communities.

¹⁵ Sandżak (tur. *Sancak*, arab. *Liwās*) – jednostka terytorialna i jednostka administracji wojskowej Imperium Osmańskiego z bejem na czele. Słowo to dosłownie znaczy *szandar*. Początkowo była to jednostka podziału terytorialnego pierwszego stopnia, a od końca XIV w. – drugiego, podlegała wilajetowi. Nie wszystkie sandżaki były formalnie częścią imperium. Niektóre, utworzone ze świeżo podbitych regionów, pozostawały (z dużą autonomią pod władzą lokalnych dynastii) poza strukturą imperium. Od nazwy sandżak pochodzi nazwa bałkańskiego regionu Sandżak, położonego na pograniczu Serbii i Czarnogóry (stolica regionu Novi Pazar). Obecnie w granicach Serbii (okręg Raszka), zamieszkały w większości przez mniejszość boszniacką. Od 1991 r. Boszniacy podejmują działania zmierzające do szerokiej autonomii. sanjak // Dictionary.com (ang.), stan z dnia 12.09.2010, www.raskaoblast.com, stan z dnia 12.09.2010.

Wstępem do uznania przez Rosję wymienionych obszarów było zniesienie ograniczeń gospodarczych w stosunku do Abchazji, które było jasnym sygnałem zmierzającym do uznania niepodległości tego obszaru pozostającego w granicach Gruzji. Następnym wojny rosyjsko-gruzińskiej oraz precedensu kosowskiego było oficjalne potwierdzenie niepodległości Abchazji i Osetii Południowej przez władze Federacji Rosyjskiej.

Wątpliwości w sprawie uznania Kosowa, w postaci negatywnych deklaracji, wyrazili również serbscy politycy z Bośni i Hercegowiny, władze Słowacji, Kuby czy Nowej Zelandii, która generalnie nie wypowiada się na temat jednostronnych deklaracji niepodległości. Także rząd kraju Basków oznajmił, że przykład Kosowa otwiera drogę do niepodległości Baskonii. Podobna opinia panuje również w domagającej się niepodległości Katalonii. Ponadto, separatystyczne nastroje przejawia także Republika Naddniestrzańska¹⁶, Czeczenia, Kurdystan, Flandria, Górny Karabach oraz prowincja Qébec w Kanadzie. Wiele krajów wyraziło zaniepokojenie i ubolewanie z powodu problematycznej niepodległości Kosowa, w tym Chile, Indie, Kuwejt, Nikaragua, Ukraina, Brazylia, Chiny, Filipiny, RPA. Z drugiej strony zaś niepodległość Kosowa uznały kraje UE w liczbie 22 państw. Pozostałe odrzuciły jednostronną deklarację (Cypr, Hiszpania, Rumunia) bądź nie wyraziły jasnego stanowiska (Grecja, Słowacja). Włochy zaś uzależniły uznanie Kosowa od orzeczenia MTS.

Zaprezentowane powyżej kontrowersje wokół jednostronnej deklaracji niepodległości Kosowa podziela również Sekretarz Generalny ONZ, który zakomunikował, że Misja ONZ w Kosowie (UNMIK) będzie nadal wykonywała swój mandat, zgodnie z pozostającą w mocy rezolucją nr 1244 z 1999 r., powierzającą Organizacji Narodów Zjednoczonych administrację nad tym regionem.

Sekretarz oświadczył również, że uznawanie państwowości leży w wyłącznej gestii indywidualnych państw, a nie Organizacji Narodów Zjednoczonych. Republiki Kosowa nie uznał również Międzynarodowy Komitet Olimpijski, pomimo to, że dwie międzynarodowe sportowe federacje (w piłce ręcznej i tenisie stołowym) uczyniły to kilka lat temu.

Separacja Kosowa spowodowała nie tylko spory doktrynalne w świetle nauki prawa międzynarodowego, ale poważne następstwa w polityce międzynarodowej w kontekście konfliktów terytorialnych, a szczególnie konfliktów wewnętrznych, które w wyniku swojej eskalacji przekształcają się w konflikty o charakterze międzynarodowym.

¹⁶ Republika Naddniestrzańska – oficjalnie *Naddniestrzańska Republika Mołdawska* lub *Mołdawska Republika Naddniestrza* – region autonomiczny Republiki Mołdawii. W wyniku jednostronnej deklaracji niepodległości z dnia 2 września 1990 r. niepodległy. Uznawany jedynie przez Abchazję i Osetię Południową. Obejmuje znajdujące się na lewym brzegu Dniestru tereny republiki oraz prawobrzeżne miasto Bendery (Tighina). J. Wróbel, *Naddniestrze, [w:] Konflikty zbrojne na obszarze postradzieckim. Stan obecny, perspektywy uregulowania, konsekwencje*, Prace OSW, nr 9, Ośrodek Studiów Wschodnich 2000, s. 15–19.

Sprawy umiędzynarodowienia konfliktów wewnętrznych¹⁷, to znaczy takich, w których uczestniczą siły zbrojne innych państw, nie zostały objęte protokołami dodatkowymi z 1977 r. ani nie były przedmiotem konferencji dyplomatycznej odbywającej się w latach 1974–1977¹⁸. W kontekście prawa międzynarodowego, a szczególnie w świetle ochrony praw człowieka, najistotniejszą kwestią w takich przypadkach pozostaje problematyka stosowania prawa humanitarnego, obowiązującego podczas konfliktów zbrojnych, a mianowicie konwencji genewskich z 1949 r. i protokołu dodatkowego I z roku 1977. Obecnie przepisy te nie mają zastosowania w przypadku umiędzynarodowionych konfliktów wewnętrznych, ale postuluje się ich wprowadzenie. Takie stanowisko, już w 1965 r., zajął Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża i w 1971 r. zaproponował następujące sformułowanie projektu protokołu dodatkowego: „Jeśli w przypadku konfliktu zbrojnego niemającego charakteru międzynarodowego jedna lub druga strona bądź też obie strony korzystają z pomocy operacyjnej sił zbrojnych dostarczanych przez państwo trzecie, strony w konflikcie obowiązane są stosować w całości międzynarodowe prawo humanitarne znajdujące zastosowanie w międzynarodowych konfliktach zbrojnych”¹⁹. Ta propozycja została jednak odrzucona ze względu na wysokie prawdopodobieństwo, że przepis zachęcałby powstańców do wzywania obcej pomocy w celu polepszenia swego statusu prawnego. Obawy ekspertów okazały się słuszne w przypadku konfliktu serbsko-albańskiego²⁰ o Kosowo. W momencie, kiedy Armia Wyzwolenia Kosowa przegrywała walkę o tę prowincję z regularną armią jugosłowiańską, w sposób nieoficjalny jej przywódcy zwrócili się do rządu USA o pomoc, wykorzystując wojska NATO²¹. W wyniku tego rodzaju zabiegów Sojusz Północnoatlantycki zaatakował w 1999 r. Serbie pod pretekstem interwencji humanitarnej²².

Powracając do rozważań na temat prawnych i politycznych następstw umiędzynarodowionych konfliktów wewnętrznych, nauka prawa międzynarodowego wyróżnia cztery stosunki prawne:

- 1) między wojskami interwenującymi państw walczących ze sobą;
- 2) między wojskami interwenującymi a siłami zbrojnymi rządu legalnego;
- 3) między wojskami interwenującymi a siłami zbrojnymi powstańców;
- 4) między siłami zbrojnymi rządu legalnego a siłami zbrojnymi powstańców.

¹⁷ A. Ciupliński, *Umiędzynarodowiony konflikt wewnętrzny*, Warszawa 2001, s. 10–15.

¹⁸ R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe...*, s. 434.

¹⁹ Tamże, s. 435.

²⁰ Pod tym pojęciem rozumie się konflikt pomiędzy kosowskimi Albańczykami a kosowskimi Serbami.

²¹ Tę kontrowersyjną tezę przytacza się za: M. Waldenberg, *Rozbicie Jugosławii (jugosłowiańskie lustro międzynarodowej polityki)*, Warszawa 2005, s. 324–326.

²² A. Mężykowska, *Interwencja humanitarna w świetle prawa międzynarodowego*, Warszawa 2008, s. 10–20; D. Rudkowski, *Interwencja humanitarna w prawie międzynarodowym*, Warszawa 2006, s. 5–10.

Doktryna proponuje, aby w pierwszych dwóch przypadkach było zastosowane prawo humanitarne obowiązujące podczas konfliktów zbrojnych w całości, w kolejnych dwóch zaś – prawo dotyczące konfliktów wewnętrznych. Niemniej jednak również zaprezentowana powyżej propozycja spotkała się z krytyką ze względu na wybiórczy charakter obowiązywania prawa humanitarne, którego ogólnym założeniem jest stosowanie praw człowieka w całości niezależnie od charakteru konfliktu. Opisywana kwestia nie została do tej pory rozstrzygnięta i nadal budzi liczne kontrowersje, nie tylko na płaszczyźnie teoretyczno-naukowej, ale przede wszystkim w praktyce międzynarodowej. Obecnie konflikty wewnętrzne, mające konotacje międzynarodowe, stanowią główne (obok terroryzmu międzynarodowego) źródło konfliktów we współczesnym świecie. W ten scenariusz wpisuje się także najnowsza historia Kosowa.

Konflikt w Kosowie doprowadził do eskalacji nienawiści i przemocy zarówno wśród kosowskich Albańczyków, jako i wśród kosowskich Serbów. Na szczególną uwagę zasługuje jednak działalność Armii Wyzwolenia Kosowa, która z organizacji walczącej o niepodległość bardzo szybko przekształciła się w formację o przestępczym charakterze²³. Tuż po zakończeniu interwencji wojsk NATO, oddziały UÇK rozpoczęły krwawe czystki etniczne na terytorium Kosowa. Rebelianci dokonali zniszczenia serbskich i romskich miasteczek i wiosek, dewastując i bezczeszcząc liczne pomniki kultury oraz miejsca kultu religijnego. Członkowie AWK dokonali unicestwienia około 150 prawosławnych cerkwi, dopuszczając się bezpowrotnego zniszczenia wielu obiektów sakralnych, umieszczonych na liście światowego dziedzictwa kulturalnego UNESCO²⁴. Listę zniszczonych cerkwi, monasterów i innych obiektów sakralnych, zniszczonych w marcu 2004 r. na terenie Kosowa i Metohii, podaje cerkiew prawosławna na łamach internetowej strony chrześcijańskiego dziedzictwa dawnych terenów Serbii. Ze względu na wyjątkowy charakter zniszczonych obiektów w niniejszej pracy zostaną wymienione niektóre z nich: Rezydencja Arcybiskupa (Prizren – spalona i wysadzona) oraz Prawosławne Seminarium Duchowne, Cerkiew św. Cyryla i Metodego (Prizren– XIX w. – kompletnie spalona), Cerkiew Chrystusa Zbawiciela (Prizren – 1330– spalona), Monaster św. Archaniołów (Prizren – 1343–1352 – spalona), Cerkiew Przenajświętszej Bogarodzicy z Ljewisz (Prizren – XI–IX w. – spalona), Cerkiew św. Jerzego (Prizren – XVI w. – wypalona wewnątrz), Cerkiew św. Mikołaja (Prizren – 1331 – spalona), Katedralna Cerkiew św. Jerzego (Prizren – 1856 – spalona, zdesakralizowana i zaminowana), Cerkiew św. Kyriaki (Prizren, Potkaljaja – XIV w. – spalona, a następnie rekonstruowana), Cerkiew św. Pantelejmona (Potkalija – XIV w. – spalona, później zrekonstruowana), Cerkiew św. Kosmy i Damiana (Prizren, Potkalija – XIV w. – spalona, później rekonstruowana), Cerkiew św. Kyriaki (Prizren, Ziviniane – wysadzona), Cerkiew św. Kyriaki (Orahovac, Brnjac – 1852 – spalona), Cerkiew Przenajświętszej Boga-

²³ M. Waldenberg, *Rozbicie Jugosławii (jugosłowiańskie lustro międzynarodowej polityki)*, Warszawa 2005, s. 324–326.

²⁴ M. Ławreszuk, *Pogrom marcowy 2004*, www.kosovo.cerkiew.pl, odczyt z dnia 22.09.2010.

rodzicy (Djakovica – XVI–XIX w. – spalona, wysadzona do fundamentów), Katedra św. Trójcy (Djakovica – wysadzona), Cerkiew św. Łazarza (Djakovica, Piskote – zniszczona), Cerkiew św. Eliasza (Djakovica, Bistrazin – kompletnie zniszczona), Monaster św. Joanicusz w Devicz (Syrbica – XV w. – wypalona), Cerkiew św. Jana Chrzyciela, (Pecz – spalona), Cerkiew Przenajświętszej Bogarodzicy (Pecz, BElo Polje – spalona), Cerkiew św. Jana Chrzyciela (Pecz, Pecka Banja – spalona), Cerkiew św. króla Urosza (Urosevac – XIV w. – spalona), Cerkiew św. Eliasza (Urosevac, Nekodim – zniszczona), Cerkiew św. Piotra i Pawła (Urosevac, Talinovac – zniszczona), Cerkiew Przenajświętszej Bogarodzicy (Urosevac, Sovtovic – zniszczona), Cerkiew Donja Slapasnica (Kamenica, Donja Slapasnica – obrzucona kamieniami), Cerkiew św. Archanioła Michała (Stimleje – 1920 – spalona), Cerkiew św. Mikołaja (Prisztin – XIX – spalona), Cerkiew św. Mikołaja, Kosowe Pole – 1940 – spalona, zdesakralizowana wewnątrz), Cerkiew św. Katarzyny, Kosowe Pole, Bresje – XIX w. – zniszczona wewnątrz), Cerkiew św. Eljasza (Vucitrn – XIX w. – spalona), Cerkiew w Poluzje (Vucitrn, Poluzje – spalona), Cerkiew św. Archanioła Michała (Obilic – wypalona od środka – odbudowana), Cerkiew św. Sawy (południowa część Kosowskiej Mitrowicy – dwukrotnie spalona), Cerkiew św. Eljasza (Podujevo – 1929 – zdesakralizowana), Cerkiew św. Apostołów Piotra i Pawła (Istok – wysadzona), Cerkiew w Baja (Istok, Baja – wysadzona), Cerkiew w Vitina (Vitina – obrzucona granatami i podpalona), Monaster Deczany (Deczny – 1327–1335 – atak moździerzowy – zniszczona)²⁵.

Zaprezentowana powyżej lista (wybranych) spalonych i zbezczeszczonych serbskich obiektów kultu religijnego nie wymaga komentarza. Znamiennym pozostaje fakt, że ataki albańskiego wandalizmu były skierowane przede wszystkim na historyczne budowle symbolizujące kulturę bizantyjską, a pozostałe świątynie (katolickie kościoły i meczety) nie doznały uszczerbku. Wyjaśnienie tej kwestii przekracza ramy niniejszego opracowania, ponieważ problem rozciąga się na kilku płaszczyznach w kontekście nie tylko religii, ale także kultury, światopoglądu, gospodarki, polityki, ekonomii, generalnie złożonej albańskiej tożsamości narodowo-etnicznej (w przypadku kosowskich Albańczyków to są oni w większości zsekularyzowani i deklarują się jako ateści)²⁶. Ponadto, analiza antropologiczna i historyczna mieszkańców Kosowa wskazuje na różnorodność przenikających się wzajemnie tradycji etniczno-religijnych, w tym chrześcijańskich (katolickich²⁷, protestanckich, prawosławnych, koptyjskich). Obecność wyznawców religii rzymskokatolickiej datuje się w Kosowie od 1000 r., kiedy to powołano diecezję katolicką w Prizrenie. Współcześnie od 1969 r. funkcjonuje diecezja Skopje

²⁵ Tamże.

²⁶ Patrz szerzej: M. Ickiewicz-Sawicka, *Pogranicze serbsko-albańskie – próba identyfikacji w kontekście kultury*, [w:] *Przemiany gospodarcze i społeczne w dobie wyzwań XXI wieku: wybrane aspekty*, red. M. Laszuk, A. Piekutowska, Białystok 2009, s. 243–245.

²⁷ Wzmoczone zainteresowanie religią rzymskokatolicką w Albanii i Kosowie datuje się od czasu popularności Matki Teresy z Kalkuty (Agnesë Gonxhe Bojaxhiu), która z pochodzenia była Albanką. K. Spink, *Matka Teresa. Autoryzowana biografia*, Lublin 2001, s. 38–40.

– Prizren, która podczas pielgrzymki Jana Pawła II w 2000 r., została podzielona pomiędzy Macedonię i Kosowo (administracja apostolska w Prizren)²⁸. Obecnie w Prisztinie budowana jest nowa katedra pw. bł. Matki Teresy z Kalkuty, po jej wybudowaniu stolica diecezji zostanie przeniesiona do Prisztiny. Oprócz wyznawców religii chrześcijańskich na terenie Kosowa przebywają osoby utożsamiające się z islamem (szyici, sunnici, bektaszyci), a także Romowie, Bałkańscy Egipcjanie²⁹, Turcy, Żydzi, Chorwaci czy członkowie odrębnej grupy etnicznej Aszkali.

Powracając do wątku rozważań na temat działalności Armii Wyzwolenia Kosowa na terenie prowincji, należy stwierdzić, że w następstwie akcji dyskryminacji skierowanej przeciwko ludności pochodzenia serbskiego autorstwa AWK autochtoniczna ludność pochodzenia romskiego i serbskiego została zmuszona do opuszczenia swoich domów i zamieszkania w strzeżonych przez wojsko i międzynarodową policję okręgach administracyjnych. Nie uchroniło to jednak jej mieszkańców przed kolejnymi atakami ze strony kosowskich Albańczyków. W marcu 2004 r. na tych terenach miały miejsce tzw. pogromy marcowe, skierowane wobec miejscowych Serbów. Uzbrojeni kosowscy Albańczycy dopuszczali się zbrodni wojennych wobec ludności cywilnej, łącznie z zabójstwami i bezczeszczeniem zwłok. Ponadto, kosowscy Serbowie byli poddawani zabiegom usuwającym ich organy wewnętrzne, które były następnie sprzedawane na czarnym rynku. Ten proceder został opisany przez Carlę Del Ponte³⁰ i przekazany do zbadania organizacji Human Rights Watch³¹ oraz Międzynarodowemu Trybunałowi ds. byłej Jugosławii³².

²⁸ Patrz szerzej: <http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dpriz.html>, odczyt z dnia 22.09.2010.

²⁹ Egipcjanie Bałkańscy – grupa etniczna wywodząca się z narodu romskiego, często z nim utożsamiana. Liczebnie trudna do oszacowania społeczność Egipcjan Bałkańskich żyje obecnie na terenie Albanii (według ich własnych rachunków 350–400 tys.), Bośni i Hercegowiny, Bułgarii, Chorwacji, Czarnogóry, Grecji, Kosowa (20 tys. 2000 r.), Macedonii (3713 osób, 2002 r.) i Serbii (wg censusu z 2002 r. 814 osób, głównie w Nowym Sadzie i Belgradzie, a także na emigracji, głównie w krajach zachodniej Europy. Tradycyjnie są wyznawcami islamu, zaś używanym przez nich językiem jest często tradycyjny albański. Patrz szerzej: http://www.osce.org/documents/srb/2008/02/29908_en.pdf

³⁰ Carla Del Ponte (ur. 9 lutego 1947 r. w Lugano) – główny prokurator Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy od sierpnia 1999 r. do 2003 r., główny prokurator Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii od 1999 do grudnia 2007 r. Carla del Ponte – biografia, <http://wiadomosci.gazeta.pl/kraj/> odczyt z dnia 3.10.2010, http://pl.wikipedia.org/wiki/Carla_Del_Ponte/, odczyt z dnia 3.10.2010.

³¹ Human Rights Watch (HRW) – pozarządowa organizacja zajmująca się ochroną praw człowieka, powstała w 1988 r. z przekształcenia Helsinki Watch. Początki organizacji sięgają roku 1978 r., gdy Helsinki Watch zostało założone przez Roberta L. Bernsteina, Aryeh Neiera (został jej pierwszym dyrektorem) i Jeri Laber, w związku z realizacją postanowień KBWE. Siedziba HRW znajduje się w Nowym Jorku. Organizacja dzieli się na 5 wydziałów: Afryka, obie Ameryki, Azja, Bliski Wschód, obszar OBWE, <http://www.hrw.org/en/about>, odczyt z dnia 3.10.2010.

³² Międzynarodowy Trybunał Karny dla Byłej Jugosławii (ang.: *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*, ICTY, hol.: *Voormalig Joegoslavië Tribunaal*) został utworzony w 1993 r. na mocy rezolucji 827 Rady Bezpieczeństwa ONZ. Trybunał sędzi zbrodnie wojenne popełnione na terytorium byłej Jugosławii od dnia 1 stycznia 1991 r. Jego siedzibą jest Haga w Holandii. Jurysdykcji ICTY podlegają sprawy 4 kategorii czynów: naruszenia konwencji genewskich

Organizacja Narodów Zjednoczonych oszacowała, że w czasie działań wojennych na terenie Kosowa w latach 1998–1999 dokonano licznych przesiedleń ludności, dotyczyło to zarówno kosowskich Albańczyków, ale także kosowskich Serbów. Uchodźcy wyemigrowali do krajów ościennych: Albanii, Czarnogóry i Macedonii. Jednocześnie oddziały wojskowe dokonały zniszczenia dokumentów tożsamości uciekających mieszkańców. Takie działania określa się mianem czystki tożsamości, która utrudnia, a nawet udaremnia identyfikację cywilną konkretnej osoby pragnącej odzyskać, np., swoje oszczędności czy nieruchomości. Serbowie szacują, że od momentu zakończenia wojny na terytorium Kosowa przeniosło się około 300 tys. ludzi podających się za byłych mieszkańców prowincji. Z powodu braku stosownych dokumentów powracający Serbowie nie mają możliwości udowodnienia, że dana posesja stanowi ich własność. Generalnie, serbscy ekonomiści oceniają, że straty materialne poniesione w wyniku bombardowań NATO w 1999 r. były większe niż te, które powstały w wyniku II wojny światowej.

Serbski rząd ocenia, że w ciągu trwających 11 tygodni nalotów zginęło 1002 policjantów oraz 2500 cywilów, w tym 89 dzieci, a 12,5 tys. osób odniosło obrażenia, straty materialne zaś sięgnęły 30 mld dolarów³³.

Z kolei Republika Kosowa już od samego początku miała zapewnioną pomoc materialną ze strony Komisji Europejskiej w granicach 122,7 mln³⁴ Euro przekazanych Kosowu w ramach programu pomocy ekonomicznej. Jest to część kwoty, którą Komisja Europejska przekazała pod warunkiem, że nowe władze zobowiążą się do przestrzegania prawa, szczególnie zajmą się walką ze zorganizowaną przestępczością, odbudową zniszczonych zabytków kultury, wsparciem niezależnych środków masowego przekazu i poprawą jakości w dziedzinie przestrzegania wolności sumienia i wyznania. Środki zostały także przeznaczone na odbudowę gospodarki, systemu edukacji, ochrony zdrowia, struktury zatrudnienia oraz infrastruktury energetycznej.

Obecnie na terenie Kosowa bezpieczeństwa wewnętrznego strzegą organy o charakterze międzynarodowym i są to następujące instytucje: misje ONZ oraz instytucje Unii Europejskiej. Obecnie misja ONZ UNMIK została przekazana oficjalnie europejskiej misji EULEX. Ustanowienie owych kompetencji odbywa się przy braku współpracy ze strony Serbii i Rosji i braku wytycznych ze strony Rady Bezpieczeństwa w owym obszarze³⁵.

o ochronie ofiar wojny z 1949 r., naruszenia praw i obyczajów wojennych, ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości. Patrz szerzej: N. Howen, *From Nuremberg to the Balkans, The international war crimes tribunal for former Yugoslavia*, [w:] *Monitoring Humans Rights in Europe. Comparing International Procedures and Mechanisms*, ed. A. Bloed, L. Licht, M. Nowak, A. Rosas, Dordrecht 1993, s. 267.

³³ <http://konflikty.wp.pl/kat,1356,title,Serbia-bombardowania-NATO-byly-nielegalne,wid,10971854,wiadomosc.html>

³⁴ <http://www.welcomeurope.com/default.asp?id=1300&idnews=4967>, odczyt z dnia 20.09.2010.

³⁵ Rada Bezpieczeństwa ONZ: UNSG Report on the UN Interim Administration Mission in Kosovo, 15 July 2008 (S/2008/458), odczyt z dnia 22.09.2010.

Misja EULEX³⁶, na podstawie porozumienia pomiędzy Unią Europejską a Serbią, została zatwierdzona przez Radę Bezpieczeństwa ONZ i powinna zachowywać neutralność w sprawie statusu Kosowa. Dnia 26 listopada 2008 r. Rada Bezpieczeństwa ustaliła zasady funkcjonowania misji EULEX, która będzie realizowana tylko w tej części Kosowa zamieszkałej w większości przez serbską mniejszość.

Poza kompetencjami misji EULEX pozostają kwestie bezpieczeństwa wewnętrznego (policja), wymiaru sprawiedliwości i organów służby celnej. Poza wspomnianą misją na terenie Kosowa w imieniu UE działają także: Specjalny Reprezentant UE dla Kosowa³⁷, Europejska Agencja Restrukturyzacji³⁸ oraz przedstawicielstwo Komisji Europejskiej. Instytucja ta wykonuje działania przedstawicielstwa dyplomatycznego w krajach poza UE. Wykonuje zadania o charakterze regionalnym oraz monitoruje realizację programów europejskich, takich jak: Phare, IDPA czy SAPHARD.

Generalnie rzecz biorąc, pomimo tak wielu instytucji międzynarodowych działających na terenie Republiki Kosowa i zaangażowania USA i UE, status tego regionu, jak wielokrotnie podkreślano w niniejszym opracowaniu, nadal nie jest jednoznaczny. Przede wszystkim Republika Kosowa nie została uznana przez ONZ z powodu sprzeciwu Serbii, ale także Federacji Rosyjskiej, która jest stałym członkiem Rady Bezpieczeństwa. W związku z tym Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 8 października 2008 r. przekazało sprawę zgodności z prawem międzynarodowym jednostronnej deklaracji niepodległości Kosowa Międzynarodowemu Trybunałowi Sprawiedliwości w Hadze³⁹.

Wniosek został przekazany MTS, ale jedynie po to, aby wyraził opinię doradczą, ponieważ w tym przypadku nie ma podstaw prawnych, aby zapadł wyrok. Wynika to bezpośrednio z kompetencji Trybunału, który na mocy art. 34 statutu MTS wyraźnie stanowi, że tylko państwa mają prawo stawać jako strony przed Trybunałem (kompetencje *ratione personae*)⁴⁰. W związku z tym, że Serbia nie uznaje Kosowa jako państwa, nie zachodzi tu zasada równości stron w sporze i nie można wydać wiążącego obie strony wyroku, tylko jedynie wyrazić opinię w danej sprawie.

Z drugiej strony zaś MTS przyjął skargę Serbii, na podstawie art. 36 ust. 1 statusu (kompetencje *ratione materiae*), który stanowi, że Trybunał rozstrzyga „wszystkie spory, które doń wniosą, oraz wszelkie sprawy wyraźnie wymienio-

³⁶ Na temat europejskiej misji w Kosowie patrz szerzej: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/front/>, stan z dnia 22.09.2010.

³⁷ Patrz szerzej: <http://www.ico-kos.org/english/index.html>, odczyt z dnia 22.09.2010.

³⁸ Patrz szerzej: <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/ear/kosovo/kosovo.htm>, odczyt z dnia 22.09.2010.

³⁹ General Assembly GA/10746, BACKING REQUEST BY SERBIA, GENERAL ASSEMBLY DECIDES TO SEEK INTERNATIONAL, COURT OF JUSTICE RULING ON LEGALITY OF KOSOVO'S INDEPENDENCE, <http://www.un.org/News/Press/docs//2008/ga10764.doc.htm>, odczyt z dnia 22.09.2010.

⁴⁰ R. Bierzanek i J. Symonides, *Prawo międzynarodowe...*, s. 359–357.

ne w Karcie NZ, albo w obowiązujących traktatach i konwencjach⁴¹. Wynika z powyższego, że kompetencja Trybunału posiada dobrowolny charakter. Trybunał działa tylko wtedy, gdy strony przedstawiają mu spór do rozstrzygnięcia. Zgoda stron na przekazanie sporu do Trybunału może bądź to obejmować określony spór lub może być wyrażona w tzw. klauzuli sądowej zawartej w umowie międzynarodowej. Ponadto, zgodnie z art. 96 Karty, Zgromadzenie Ogólne lub Rada Bezpieczeństwa mogą zwrócić się do MTS o wydanie opinii doradczej w każdej kwestii prawnej. W przypadku Kosowa Zgromadzenie Ogólne ONZ pozytywnie odniosło się do wniosku Serbii o przekazanie sprawy na temat legalności niepodległości Kosowa do MTS. Zgromadzenie Ogólne ONZ zwróciło się do Trybunału o wydanie opinii doradczej w określonej sprawie, a mianowicie: czy jednostronna deklaracja niepodległości Kosowa ogłoszona przez Tymczasowe Instytucje Samorządu Kosowa jest zgodna z prawem międzynarodowym?⁴²

Wprawdzie opinia doradcza Trybunału nie posiada wiążącego charakteru, ale jest autorytatywną wykładnią norm prawa międzynarodowego i poprzez siłę tego autorytetu potwierdza lub zaprzecza legalności danej decyzji (działania czy zaniechania).

Zaprezentowane powyżej pytanie prawne zostało poddane głosowaniu. W głosowaniu uczestniczyły 192 państwa, z czego wniosek poparło 77 państw, 6 wyraziło sprzeciw, a 74 wstrzymały się od głosu, pozostali (35 państw) nie zagłosowali w ogóle. Z kolei, spośród państw, które w momencie głosowania uznawały niepodległość Kosowa, 4 opowiedziały się za przekazaniem sprawy do rozstrzygnięcia MTS (Islandia, Kostaryka, Lichtenstein, Norwegia), również 4 państwa sprzeciwiły się tego rodzaju działaniom (Albania, USA, Nauru, Wyspy Marshalla). Natomiast 38 wstrzymało się od głosowania, 2 państwa zaś (Turcja i Liberia) nie głosowały⁴³.

Spośród państw europejskich za przekazaniem sprawy legalności niepodległości Kosowa do rozstrzygnięcia Trybunału głosowały także Białoruś, Cypr, Czarnogóra, Grecja, Hiszpania, Rosja, Rumunia, Serbia i Słowacja. Pozostałe państwa europejskie w liczbie 30 wstrzymały się od głosu, z wyjątkiem Bośni i Hercegowiny, która nie głosowała w ogóle. Wspólne stanowisko 22 członków UE (państwa, które uznały Kosowo) zostało przedstawione przez reprezentanta Republiki Francuskiej⁴⁴ i było przeciwne rozstrzygnięciu tej kwestii przez MTS.

⁴¹ Tamże, s. 357.

⁴² *Sixty-third General Assembly Plenary, 22nd Meeting (AM) (opis przyjęcia rezolucji A/63/L.3)* [on-line]. 2008-10-09, odczyt z dnia 29.09.2010.

⁴³ Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych: Backing Request by Serbia, General Assembly Decides to Seek International Court of Justice Ruling on Legality of Kosovo's Independence (ang.). W: *Sixty-third Gen Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych: Backing Request by Serbia, General Assembly Decides to Seek International Court of Justice Ruling on Legality of Kosovo's Independence* *General Assembly Plenary, 22nd Meeting (AM) (opis przyjęcia rezolucji A/63/L.3)* [on-line]. 2008-10-09, odczyt z dnia 29.09.2010.

⁴⁴ 8 October 2008 – GA on Kosovo – Intervention of Ambassador Ripert, Permanent Representative of France to the United Nations (ang.). Przedstawicielstwo Francji przy Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku, 2008-10-08, odczyt z dnia 29.09.2010.

Opinia Trybunału została ogłoszona 22 lipca 2010 r. MTS stwierdził jednoznacznie, że deklaracja niepodległości Kosowa z 2008 r. nie narusza prawa międzynarodowego. Reakcja Serbii była natychmiastowa; serbski rząd zadeklarował, że będzie kontynuował walkę o Kosowo mimo decyzji Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, który orzekł, że ogłoszenie niepodległości przez byłą jej prowincję nie stanowiło naruszenia norm prawa międzynarodowego. Prasa belgradzka zareagowała na werdykt Trybunału serią artykułów, w których m.in. zwróciła uwagę, że ten międzynarodowy organ dokonał „wybiegu prawnego” i nie wypowiedział się w zasadniczej kwestii: czy kosowscy Albańczycy mieli prawo dokonać secesji Kosowa?⁴⁵

„Serbia nadal będzie walczyła na forum ONZ, a MTS podjął decyzję, kierując się względami politycznymi” – pisze belgradzki „Blic”. Dziennik przyznaje, że serbska walka o Kosowo będzie wyjątkowo trudna, ponieważ w sprawę zaangażowane są USA, które niezwłocznie po ogłoszeniu orzeczenia przez MTS oświadczyły, iż potwierdza ono jednostronną deklarację niepodległości Kosowa⁴⁶.

Serbska „Politika”, z kolei, wybija na pierwszy plan oświadczenie prezydenta Serbii Borisa Tadicia, który stwierdził, że orzeczenie Trybunału to trudny moment dla Serbii i zapewnił: „Będziemy jednak kontynuować naszą walkę na forum ONZ”. Dziennik „Vecernje Novosti” nazwał decyzję MTS stronniczą, podkreślając zarazem: „Serbia nie ustąpi!”. Według innej gazety, „Danas”, „rozpocznie się teraz batalia o zinterpretowanie orzeczenia MTS”, a „decyzja zapadnie jesienią na forum Unii Europejskiej”⁴⁷.

Serbia cały czas utrzymuje, że Kosowo to kolebka ich państwowości i dlatego zapowiada, że z tą decyzją nigdy się nie pogodzi i nie zaakceptuje tego, żeby ów ważny historycznie obszar przejęli Albańczycy stanowiący większość mieszkańców nowego niepodległego państwa⁴⁸. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości oparł swoją decyzję na zasadzie prawa międzynarodowego, która stanowi, że narody i wspólnoty wielonarodowe zamieszkujące jakiś region, mają prawo upomnieć się o samostanowienie. Jest to światła idea, która opiera się o zasadę poszanowania praw człowieka (współcześnie rozwinięte społeczeństwa bogatej Północy przyjmują ją jako nową religię). Idea ta jest powszechnie uznawana przez światłych obywateli bogatego świata. W związku z tym opinia doradczą Trybunału stała się nadzieją dla wielu innych wspólnot narodowych, które upominają się (w wielu przypadkach nawet od kilku wieków) o niepodległość. Jednocześnie jest także przejawem hipokryzji, bo łatwo podejmować decyzje wobec tak słabego przeciwnika, jakim na arenie światowej polityki jest Serbia⁴⁹.

⁴⁵ <http://www.newsweek.pl/artykuly/sekcje/swiat/niepodleglosc-kosowa-zgodna-z-prawem-miedzynarodowym,62288,1>, odczyt z dnia 22.09.2010.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ J. Gugała, *Kosowo – hipokryzja i duma* (24.07.2010), www.newsweek.pl/tagi/350/jaroslaw-gugala, odczyt z dnia 3.10.2010.

⁴⁹ Tamże.

Kontynuując wątek narodów i grup etnicznych nieposiadających własnego organizmu państwowego, należy podkreślić, że wiele z nich bezskutecznie zabiega o niezależność. Europa będąca od zawsze wielonarodową i wieloetniczną mieszkanką, nauczyła się rozładowywać separatystyczne dążenia terytoriów zamieszkałych przez odmienną, od pozostałych części kraju, grupę narodo-etniczną, przyznając im szeroką autonomię. Wprawdzie nie wyeliminowano tychże działań, ale toczą się one obecnie w sposób cywilizowany, bez użycia przemocy⁵⁰ (przykład ETA w Hiszpanii, IRA w Wielkiej Brytanii). Separatyści europejscy doszli do wniosku, że działania terrorystyczne nie są skuteczną drogą do uzyskania niepodległości.

Inaczej zaś problemy te przedstawiają się w krajach poza Europą, np. w Turcji, istnieje poważny problem kurdyjski. Kurdowie to naród liczący ponad 20 milionów członków, zamieszkały na terenach Turcji, Iraku, Iranu i Syrii. Żadna instytucja międzynarodowa nie zdołała i z pewnością nie zdoła zobowiązać powyższych państw do uznania niepodległości Kurdystanu, podobnie przedstawia się sytuacja narodu Czeczeńskiego czy mieszkańców Tybetu.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania opinia doradcza Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze stanowi jaskrawy przykład międzynarodowej hipokryzji, która brzmi następująco: „narody i kraje mają prawo do samostanowienia, ale tylko wówczas, gdy możni tego świata się na to zgodzą”⁵¹. Republika Kosowa jest tego znakomitym przykładem.

⁵⁰ Patrz szerzej na temat obecnej sytuacji w Baskonii: E. Wysocka, *ETA ledwie dyszy*, „Newsweek”, 3.10.2010, nr 40/2010, s. 56–57.

⁵¹ J. Gugała, *Kosowo – hipokryzja i duma...*